

УДК 631.15: 658

ТІНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ЕКОНОМІКИ

*Л.А.Євчук, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями полягає в тому, що на сучасному етапі тінізація підприємницькими суб'єктами частки своєї діяльності — складна проблема, яка потребує нагального вирішення, без чого є неможливим підйом і розвиток економіки країни, забезпечення безпеки держави. Тінізація гальмує створен-

ня здорового конкурентного середовища, просування прогресу. Не обійшла вона й аграрні підприємства, що негативно позначається на формуванні внутрішнього продовольчого ринку.

Вивченням конкурентного середовища займаються такі вчені як М.Портер, Т.Негл, Р.Фатхутдінов, А.Юданов, В.Дікань та інші. Розгляд питань тінізації започатковано в працях О.Костусєва, Л.Кобилянського, О.Комахи, інших. Відправними положеннями їх досліджень є, переважно, визначення загальних засад функціонування суб'єктів діяльності в умовах конкурентного ринку і неофіційного ведення бізнесу. Мало досліджено розвиток цих процесів в аграрній сфері та ступінь їх негативного впливу.

Виходячи з вищевикладеного, метою дослідження в статті є обґрунтування негативного впливу тінізації аграрного виробництва на формування продовольчого фонду країни та визначення заходів його повнішої легалізації.

Функціонування майже всіх господарюючих суб'єктів нині відбувається в умовах конкуренції. Згідно із Законом України "Про захист економічної конкуренції" конкуренція — змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття, завдяки власним досягненням, переваг над іншими суб'єктами господарювання. Унаслідок цього споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями. Окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [2].

Державі вигідно створювати, розвивати конкурентне середовище, яке є ефективним засобом розвитку економіки, суспільства, гарантом стабільного надходження коштів до державного бюджету, укріплення позицій країни на світовому ринку.

Проте не всі прояви конкурентної боротьби мають позитивні наслідки. За словами О.Комахи, крім конкурентного суперництва окремих товаровиробників і галузей, існує також і суперництво двох прошарків економіки — законного й тіньового. Ці дві системи зрощуються, взаємопереплітаються і функціонують нерозривно. Капітал може мігрувати з офіційної економіки до тіньової і навпаки [1]. Агропромисловий сектор не є винятком у цих процесах.

Президент України у своєму зверненні до Верховної Ради навів наступні факти. З початком ринкової трансформації аграрного сектора у системі господарських відносин відбулися відчутні структурні зрушення. Основною ланкою збуту продукції стали інші канали, у т.ч. комерційні структури (табл. 1). У 2002-2003 рр. через них було продано понад половину продукції, тоді як у 2000 р. на їх частку припадало 19%.

Таблиця 1

**Основні канали реалізації продукції
(у відсотках до загальних обсягів реалізації)**

Канали продажу	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.
Переробним підприємствам	21	21	20	17	20
На ринках	30	37	21	19	16
Населенню	22	23	14	10	7
За іншими каналами	27	19	45	54	57

Близько половини продукції потрапляє до комерційних посередників, які контролюють експортні, оптові та дрібнооптові товаропотоки та основні доходи від реалізації. Унаслідок непрозорості збуту продукції цим каналом виникає найбільше цінових і фінансових проблем галузі, мають місце найнижчі ціни на продукцію і найгірша їх кон'юнктура.

Ще один факт. У 2003 р. на продовольчому ринку склалася напружена ситуація. Зріс попит на зерно, борошно, хліб, крупи, макарони, підвищилися ціни на них. Розрахунки показали, що після двох урожайних років (2001-2002 рр.) навіть з урахуванням значного експорту, в Україні мала залишитися достатня кількість зерна для продовольчого забезпечення населення. Але його не вистачило і до врожаю 2003 р. Причиною, значною мірою, є тінізація ринку, відсутність дієвих механізмів, які б забезпечили збалансування продовольчих ресурсів та регуляторний вплив на ці процеси з боку держави [3].

Проблема тінізації зумовлена відсутністю державного контролю та регулювання ринку сільськогосподарської продукції, примусовим проведенням приватизації, а також подрібненням

сільгосп підприємств. Фермер-одноосібник, маючи 300-600 га, не може непорушно відстоювати свої інтереси перед підприємливим комерсантом-посередником, який володіє значним фінансовим капіталом, налагодженим каналом експорту продукції, інформацією щодо прогнозів кон'юнктури ринку. Сільськогосподарські підприємства суспільного сектора, через незадовільний фінансовий стан та невеликі розміри більшості з них, також є поганими захисниками своїх прав. Усі заклики економістів-науковців до об'єднання товаровиробників у межах адміністративних районів, області для створення на кооперативних засадах збутової структури, яка б відстоювала їх інтереси, мало доходять до практичного втілення. Заважає цим процесам менталітет самостійного господарювання та різні підходи господарників до організації діяльності. Одні керівники сільськогосподарських підприємств ставлять за мету своєї роботи розвиток господарства, а другі мають інші, особисті мотиви. Тому перші не бажають мати з ними спільну справу. В таких умовах досягнення цілей перших і других відбувається шляхом відходу частки діяльності до тіньового бізнесу; оскільки повне офіційне існування якщо й буде забезпечувати прибутки, то досить мізерні. Причина полягає в загостренні диспаритету цін, високих ставках податків, платежів, зборів, значній заборгованості господарств. Вирішити цю проблему є можливим тільки на державному рівні.

На нашу думку, заходами, що сприятимуть легалізації бізнесу в аграрному секторі економіки є наступні:

- створення умов пріоритетного розвитку середніх та крупних сільськогосподарських товаровиробників;
- дотування виробництва тваринницької продукції;
- створення державного інтервенційного фонду зерна;
- установа державного контролю та державного регулювання внутрішнього продовольчого ринку країни.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що виведення економіки з тіні сприятиме формуванню здорового конкурентного середовища в галузях, розвитку суб'єктів господарювання, поповненню державного бюджету та забезпеченню економічної, а в

наслідку — і політичної безпеки держави.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку досліджень полягають в обґрунтуванні конкретних засобів і прийомів реалізації зазначених заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комаха О. Економіко-правовий аналіз конкуренції як фактора безпеки // Бізнес і безпека. -2001. -№ 2. -С. 15-17.
2. Про захист економічної конкуренції. Закон України.
3. Формування та розвиток аграрного ринку. Звернення Президента України до Верховної Ради України. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році // Економіст. -2004. -№ 3. -С. 50-55.